

Litteratur

ARVID FREDBORG:

Möte med Tage Lindbom

Någon gång under det sista krigsåret fick den som skriver dessa rader veta, att Arbetarrörelsens arkiv innehade Kominterns sällsynta och synnerligen intressanta tidskrift *Inprekorr*. Ett besök verifierade uppgiften och ledde till intressanta samtal med arkivchefen, fil dr Tage Lindbom. Denna hade inte endast en djup kännedom om arbetarrörelsens historia och socialistiska ideologi utan visade sig vara en intellektuell i ordets bästa mening. Det var inte utan att besökaren i sitt stilla sinne beklagade, att en så tänkande person skulle, så att säga, befinna sig på den andra sidan om barrikaderna.

Sedan förgick årtionden, tills recensenten under sin långa tid i utlandet fick höra talas om att hans samtalspartner från kriget blivit rebell, som kastat handsken genom en förträfflig bok med titeln "Sancho Panzas väderkvarnar". Redan titeln var något av en utmaning. Ett par år senare stod en notis, att dr Lindbom avgått som chef för Arbetarrörelsens arkiv. Under de snart tjugo år, som förflutit sedan dess, har han kommit att bli en ledande intellektuell på den andra sidan, den icke-socialistiska, kristna. Ett flertal böcker av hans hand har dragit en lans för kulturkonserverativa värderingar, den kanske bästa betitlad "Agnarna och vetet".

I år har ett arbete av hans flitiga penna sett dagen, som söker förklara *varför* det av Saulus blivit en Paulus, varför han utvecklat sig "från ateistisk socialism till tron på en gudomlig ordning". "Omprovning" (Normas Bokförlag) är en relativt liten volym på knappt 150 sidor, lättläst, intressant och att varmt rekommendera för alla, som vill ha något utanför det ordinära, det mediokra.

Vår tids ledande ideologi är socialismen, säger författaren. Den utlovar en mänsklig gemenskap, en samhällelig solidaritet, ett broderskap och ett mänskligt kosmos. Det skall ske genom att egendomen berövas sin privata karaktär och förvandlas till gemensam, det individuella ersättes av det kollektiva och därmed en rationell samhällsordning skapas. Socialismen representerar enligt dess anhängare en högre moralisk ordning. Det är "dess hemliga vapen" säger Lindbom. Den är i själva verket en profan frälsningslära. Det är en kort, men på samma gång uttömmande

definition, som Lindbom ger. Han omfattade den själv, ända till han började tvivla. Av årgång 1909 hade han efter det första världskriget som ung pojke upplevt en ekonomisk katastrof för medelklassfamiljen. Den kom honom att reagera mot det bildningsideal, som företrädades i skolan. Det bestående samhället upplevdes av honom som förläsat. Socialismen blev svaret på hans frågor.

Till en början uppfattade han som alla andra av samma åsikt denna som slutpunkten i mänskligt tänkande. Men så kom han att läsa den belgiske socialisten Hendrik de Mans bok "Socialismens psykologi", som öppnade nya perspektiv. Känslomässiga faktorer bestämmer ställningstagandena och först i efterhand förses dessa med rationella motiveringar! Därefter gjorde den unge studenten i början av 1930-talet bekantskap med Sigmund Freud. Denne satte ett fruktansvärt vapen i händerna, skriver författaren, på alla dem, som hade någon läggning åt det upproriska. Freuds lära uppfattades som ett komplement till deras radikalism.

Vad var det eljest, som påverkade de socialistiska akademikerna? Den ekonomiska krisen i början av 1930-talet kom miljoner människor att tvivla på det kapitalistiska systemets ekonomiska överlägsenhet. I stället framstod Sovjets femårsplaner som vägvisning. Lindbom gjorde själv, som han uttrycker det, "en kortare visit i den kommunistiska rörelsen". Men den var inte heller vad han sökte. Svaret blev i stället - den reformistiska socialdemokratin. Där stannade han länge. Klassförsoning, kompromiss blev hans lösen. Men också detta hade sina nackdelar. Det rätta var det som lyckades, välfärdsstatens konturer började avteckna sig och dess djupaste innebörd var "att tillfredsställa de vegetativa behoven".

Så kom chocken av vad som hände i Tyskland den 30 januari 1933. Hur kunde de tyska socialdemokraterna och fackföreningarna kapitulera utan svärdsdrag? Men ännu större effekt fick krigsutbrottet 1939. Då fick svensken ett fosterländskt medvetande. För Lindbom måste detta ehuru han inte säger det uttryckligen, ha varit vändpunkten. Han började uppfatta socialismen som en dröm, som hotades av välfärdsstaten. Tvivlaren på det

gerliga samhället hade blivit en tvivlare på socialismen. Men det var en långsam process. Till en början tillgrip han väl en slags immigration inom den svenska socialdemokratien. Men uppenbarligen gjorde skolreformerna efter kriget ett speciellt starkt intryck på honom. Ty den nya skolan blev ett exempel för ett snabbare socialt uppåtstygande. De kroppsarbetande grupperna berövades sin intelligens och det nya undervisningssystemet fick inte det resultat, som dess upphovsmän väntat. "Tvärtom tyder alla tecken på det motsatta: nervösa störningar, disciplinlöshet, oförmåga till koncentration har blivit ett förhärskande inslag i bilden". På samma gång visade det sig att stora medborgargrupper inte var intresserade av arbetarklassens historiska uppgift utan av tillfredsställelse av de privata behoven. "Vi stod inför den privata människan". Men det var inte allt. Lindbom började förstå, att socialismens ledsagare var byråkratiseringen. "Jag såg från mina goda observationspunkter i den svenska arbetarrörelsen hur den centrala makten hade växt och växt för varje decennium och hur denna centrala makt, politiskt så väl som fackligt, fortsatte att växa." Resultatet av hans nya insikter blev en bok, publicerad 1951, med titeln "Efter Atlantis". Den togs, skriver författaren, mycket illa upp och hade i själva verket en polemisk udd mot hela det socialistiska etablissemanget. Dess författare sökte upprätthålla illusionen att vara troende socialistisk frihetskämpe, som sökte en utväg ur en hotfull situation. Men i själva verket hade han upphört att tro på det, som den socialistiska rörelsen förkunnade. Av Saulus hade i realiteten blivit Paulus.

Men tills vidare stannade han inom social-

demokratien, ehuru som en isolerad man. Det blev tyst och stilla kring honom. Han hade blivit en särpling. Han anser själv, att detta var viktigt för honom. Han hade tid och möjlighet att ägna sig åt idéhistoria och studium av politisk ideologi. Efterhand blev den inre immigrationen inom den socialistiska rörelsen ersatt av en emancipation eller om man så vill emigration. Den centrala fråga han ställde sig var – kan friheten leva jämsides med jämlikheten? Hans praktiska erfarenheter gav ett negativt svar. "Plötsligt slog det mig en dag – och det tycktes mig i samma ögonblick vara lika enkelt som Columbi ägg: Friheten är en kvalitet, jämlikheten en manifestation av det kvantitativa. "Sökarens "långa marsch" var avslutad. Nästa steg var, när han i Frankrike "mötte Gud". Boken slutar med orden: Allt har en mening, men i denna mening är vi människor ingalunda vanmäktigt passiva. Vi har en fri vilja, vi har en sanning att söka, och vi skall efter måttet av våra krafter fullfölja detta sökande. Men ytterst är det inte vi som söker och finner Gud. Det är Gud som söker och finner oss".

En av Sveriges få verkliga intellektuella har talat. Risken är att när en så beläst, för att inte säga bildad person som Tage Lindbom yttrar sig om sådana frågor, hans ord går utöver genomsnittsmänniskans horisont. Det är en risk, som han emellertid effektivt bekämpar. Språket är enkelt, för att inte säga lättfattligt, utan att ett ögonblick vara banalt. "Omprövning" är en bok, som icke lämnar någon oberörd. Den ger svaret på varför Tage Lindbom icke eller rättare sagt icke längre är socialist. Vad han är *emot* får man alltså veta. Vad han är *för* framgår mindre tydligt – men det förstnämnda var bokens syfte.